

XV. SAVJETOVANJE
NOVO KAZNENO PROCESNO
I PREKRŠAJNO PRAVO

238. str. prazna

Iztok Krbec*

ISTRAGA I ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O KAZNENOM POSTUPKU OD 20. SVIBNJA 2002.

Predmet rada je istraga kao stadij kaznenog postupka. U prvom dijelu rada prikazani su osnovni statistički pokazatelji o opsegu te kretanju predmeta vezanih uz istražni postupak, s posebnim osvrtom na one predmete koji svojim postupovnim rješenjima omogućuju brže okončanje kaznenog postupka (neposredna optužnica i postupak izdavanja kaznenog naloga). U drugom dijelu analiziraju se sadržaji novih postupovnih rješenja iz 2002. godine u odnosu prema Zakonu o kaznenom postupku, pri čemu su iznijeta osobna tumačenja i stavovi.

1. UVOD

Osnovna je funkcija kaznenog postupka da na uređeni način riješi društveni sukob nastao počinjenim kaznenim djelom, a sve sa svrhom zaštite vrijednosti pojedinca (čovjeka i građanina) i zaštite vrijednosti društvene zajednice. Stoga kazneni postupak odnosno kazneno postupovno pravo ima posebno značenje u cjelini pravnog sustava Republike Hrvatske.

Najkraće rečeno, kazneni postupak predstavlja sustavni skup zakonom uređenih radnji i mjera koje pojedini postupovni subjekt (državni odvjetnik, privatni tužitelj, okrivljenik, sud...) poduzima u konkretnom slučaju vjerojatnosti da je počinjeno kazneno djelo. Zajednička svrha svih tih radnji i mjera jest utvrditi:

1. je li kazneno djelo doista počinjeno;
2. ako je kazneno djelo počinjeno, tko ga je počinio;
3. je li počinitelj kaznenog djela kriv;
4. ako je počinitelj kriv, određivanje (kvalitativno i kvantitativno) kazneno-pravne sankcije.

Značenje navedenih funkcija i zadaća neminovno je uvjetovao i rad na reformi kaznenopostupovnog zakonodavstva (kao jedne od sastavnica kaznenog prava u širem smislu) nakon državno-pravnog osamostaljenja Republike Hrvatske. Ne samo stoga da se kazneni postupak uskladi s Ustavom RH i brojnim odredbama međunarodnog prava o zaštiti temeljnih ljudskih prava i sloboda već i stoga što je reforma morala biti primjeren i visokostručan odgovor na

---

* Iztok Krbec, sudac i predsjednik Kaznenog odjela Županijskog suda u Puli

dinamične promjene u društvenim te političkim i gospodarskim odnosima u državi i svijetu. Posebice kada se sagleda kako je uz promjene došlo i do pojavnosti te ustrojavanja kako novih oblika kriminaliteta, tako i jačanja (po broju i po značenju) već postojećih - najrazličitijih oblika organiziranog kriminaliteta, korupcije, gospodarskog kriminaliteta.

Rezultat višegodišnjeg rada na reformi kaznenog postupovnog prava bio je Zakon o kaznenom postupku kao temeljni i glavni izvor u sustavu kaznenog postupka u Republici Hrvatskoj. Valja, naime, napomenuti da posebne postupovne odredbe sadrže i Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine br. 11/97, 21/98 i 12/02) te Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine br. 88/01 i 12/02).

Zakon o kaznenom postupku (dalje: Zakon) donesen je 26. rujna 1997. i objavljen je u Narodnim novinama br. 110 od 21. listopada 1997. Sukladno odredbi čl. 505. stupio je na snagu već 1. siječnja 1998. Ispravljen je kroz Ispravak Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine br. 27 od 27. ožujka 1998). Iznimno kratak *vacatio legis* (iako se radilo o stupanju na snagu sustavnog i opsežnog, pa sukladno tome i izuzetno zahtjevnog Zakona za praktičare) rezultirao je time da su ga praktičari dočekali nepotpuno pripremljeni. Posljedica toga bili su nesnažanje i poteškoće u primjeni novih odredbi kaznenog postupka, kao i njihovo nejedinstveno tumačenje i primjena. U konačnici je to pak dodatno imalo kao posljedicu brojne i učestale kritike (“prekompliciran”, “spor”, “neučinkovit”...), pa čak i glede iznimno dobrih postupovnih rješenja u Zakonu.

Kazneni postupak prema Zakonu predstavlja model mješovitog tipa kaznenog postupka u kojem se isprepleću akuzatorna i inkvizitorna načela. U okviru postavljenog modela pokušalo se uspostaviti idealnu ravnotežu između dviju suprotstavljenih tendencija koju želi postići svaka reforma suvremenog kaznenog postupka. Riječ je o težnji za učinkovitošću kaznenog postupka te težnji za zaštitom sloboda i prava građanina.

Zakon je nakon donošenja u nekoliko navrata izmijenjen i dopunjen. Prvi put to je učinjeno 1999. godine Zakonom o dopuni Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine br. 58 od 9. lipnja 1999) kojim je unesena odredba čl. 484a. Iste godine donesen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine br. 112 od 29. listopada 1999) kojim je izmijenjen sadržaj ukupno 22 odredbe Zakona.

Potom je Zakon izmijenjen i dopunjen Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (dalje: Novela/02) koji je donesen na sjednici Hrvatskog sabora 17. svibnja 2002. i objavljen je u Narodnim novinama br. 58 od 21. svibnja 2002. Radi se o posebno opsežnoj noveli na što upućuje već i sam broj članaka (195), koja je unatoč svom značenju i opsegu stupila na snagu već danom objave u Narodnim novinama, osim odredbi čl. 3. (o skraćenom postupku) te čl. 90. (donošenje presude na zahtjev stranaka) i čl. 157-169. (o skraćenom postupku) Novele/02 koje će stupiti na snagu 1. siječnja 2003.

Već samim opsegom, ali i unijetim novinama u pojedinim segmentima kaznenog postupka, Novela/02 značajno je nadrasla okvire isključivo zakonske novele. Unatoč opsežnosti i važnosti izmjena i dopuna praktičarima ponovno nije ostavljeno dostatno vrijeme (kroz primjereno vakacijsko razdoblje) kako bi spremno i kvalitetno dočekali primjenu Novele/02. Poseban i velik problem predstavljao je nedostatak pročišćenog teksta Zakona, što je odredbom čl. 194. Novele/02 stavljeno u zadaću Odboru za zakonodavstvo Hrvatskog sabora koji tijekom pisanja ovog rada još uvijek nije tu zadaću ispunio.

Ishodište donošenju Novele/02 jest otklon normativnih najasnoća i nedoumica u svezi s primjenom Zakona, ali i u težnji da se legislativnim mjerama skрати i ubrza kazneni postupak kroz otklanjanje (ili barem umanjenje) svih onih zapreka koje dovode do zastoja i poteškoća u njegovu tijeku. Ukratko, naglasak je stavljen i na učinkovitost kaznenog postupka, sve kroz niz postupovnih izmjena koje bi trebale dodatno ojačati ostvarivanje načela ekspeditivnog vođenja kaznenog postupka (provođenje kaznenog postupka u najkraćem mogućem roku, i to bez odugovlačenja i uz onemogućavanje svake zlouporabe prava koja pripadaju sudionicima u postupku: čl. 10 Zakona). Naravno, sve to uz istodobno puno jamstvo međunarodnim pravom i Ustavom zaštićenih temeljnih prava i sloboda građana te prava obrane u kaznenom postupku.

Osim toga, stupanjem na snagu svih odredbi Novele/02 kazneni bi postupak trebao postati i ekonomičniji (primjerice nova nadležnost suca pojedinca za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do 5 godina, a uz suglasnost stranaka i za kaznena djela do 10 godina u kaznenom postupku pred Općinskim sudom i dr.).

Nadalje, Novelom/02 usklađene su postupovne odredbe s drugim, usko povezanim područjima kaznenog prava (Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta). Također su uvedene i novine (primjerice čl. 190.a Zakona - presuda na zahtjev stranaka u istrazi kao izrazito konsenzualni element u kaznenom postupku), koje su u skladu sa suvremenim rješenjima stranih kaznenih zakonodavstva i s dostignućima teorije kaznenopostupovnog prava.

No, i prema Noveli/02 kazneni postupak ostaje sudbeni postupak, i to kao model mješovitog tipa kaznenog postupka, sve uz dodatno jačanje elementa akuzatornosti i kontradiktornosti te uz dodatno jačanje prava i sloboda te zaštite osoba koje se pojavljuju u kaznenom postupku.

Osnovna struktura tijeka kaznenog postupka (u redovnom postupku tri stadija: prethodni postupak, glavna rasprava i presuda, postupak o pravnim lijekovima) nije mijenjana Novelom/02. Zanimljivo je pogledati koliki se broj odredbi (s obzirom na pojedine stadije kaznenog postupka sukladno Zakonu) mijenjao Novelom/02. Tako na prethodni postupak od ukupno 195 članaka Novele/02

otpadaju 53 članka, na glavnu raspravu i presudu 24 članka, a na postupak o pravnim lijekovima 10 članaka.

Središnji stadij razvijenog tijeka redovitog kaznenog postupka jest glavna rasprava, kojoj prethode istraga i još prije predistražni postupci (koji zajedno čine prethodni postupak).

Istraga (čl. 187. Zakona) jest stadij redovnog kaznenog postupka koji se pokreće protiv određene osobe kad postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo, s općom svrhom da se na zakonom propisani način prikupe:

- a) dokazi i podaci potrebni da bi se moglo odlučiti hoće li se podići optužnica ili obustaviti kazneni postupak,
- b) dokazi za koje postoji opasnost da se neće moći ponoviti na glavnoj raspravi ili bi njihovo izvođenje bilo povezano s teškoćama.

Stadij prethodnog postupka završava podizanjem optužnice i prigovorom protiv optužnice. Optužnica je formalni akt optužbe kojom ovlaštenu tužitelj (u propisanoj formi i propisanom sadržaju) zahtijeva od suda da se protiv određene osobe, kao počinitelja određenog ili određenih kaznenih djela, provede glavna rasprava te da se takva osoba i osudi.

2. NEKOLIKO POKAZATELJA U SVEZI S PRETHODNIM POSTUPKOM

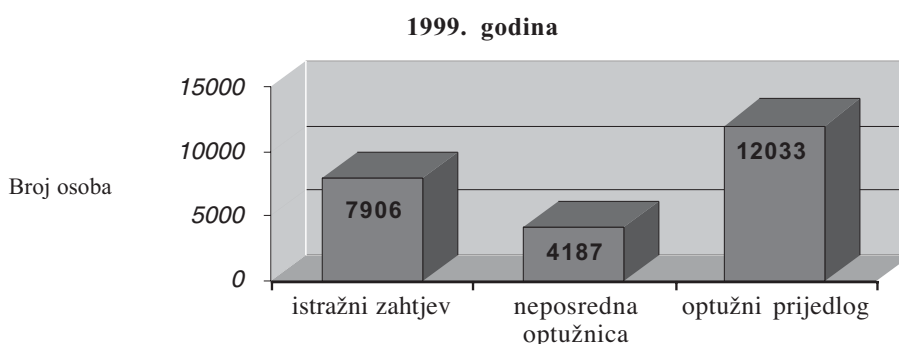
Prije svega valja naglasiti kako je istražni stadij u redovnom kaznenom postupku obligatoran samo kod kaznenih djela za koja je zapriječena najteža vrsta kazne - dugotrajni zatvor. Kod svih drugih vrsta kaznenih djela moguće je podizanje neposredne optužnice, i to za ona kod kojih je zapriječena kazna zatvora do 15 godina pod uvjetima propisanim čl. 191. st. 1-5. Zakona, a za kaznena djela zapriječena kaznom do osam godina pod uvjetima čl. 191. st. 6. Zakona. Uvjet za podizanje neposrednih optužnica jest da prikupljeni podaci koji se odnose na kaznena djela i počinitelja daju dovoljno osnova za podizanje optužnice (što znači postojanje dostatnog stupanja osnovane sumnje da je okrivljenik počinio kazneno djelo nužno za utemeljenost optužnice).

Prema tome, Zakon ostavlja doista iznimno široko područje za primjenu neposredne optužnice i sukladno tome široku mogućnost "preskakanja" stadija istrage u kaznenom postupku. Kako to izgleda u praksi, moguće je pratiti kroz prikaz broja osoba protiv kojih je podignuta neposredna optužnica prema broju osoba protiv kojih je podnjet istražni zahtjev. Zbog specifičnosti kaznenog postupka u svezi s mlađim punoljetnicima oni su izostavljeni iz prikaza, pa se pokazatelji prikazani u nastavku odnose samo na tzv. odrasle osobe.

Tijekom 1999. godine državna su odvjetništva imala u radu 48.806 prijava protiv odraslih osoba, pri čemu su tijekom te godine prijavljene 33.723 odrasle

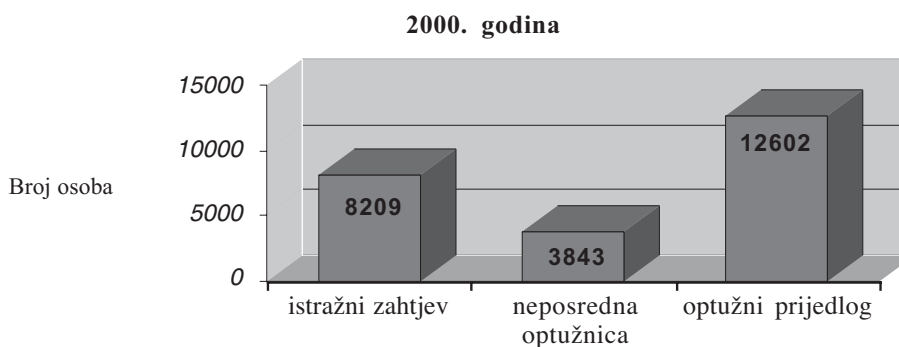
osobe. Istražni zahtjev podnesen je tijekom 1999. godine protiv 7.906 prijavljenih osoba, dok je neposredna optužnica podignuta protiv 4.187 osoba. Iste godine optužni prijedlog podignut je protiv 12.033 prijavljene osobe (slika 1).

Slika 1.

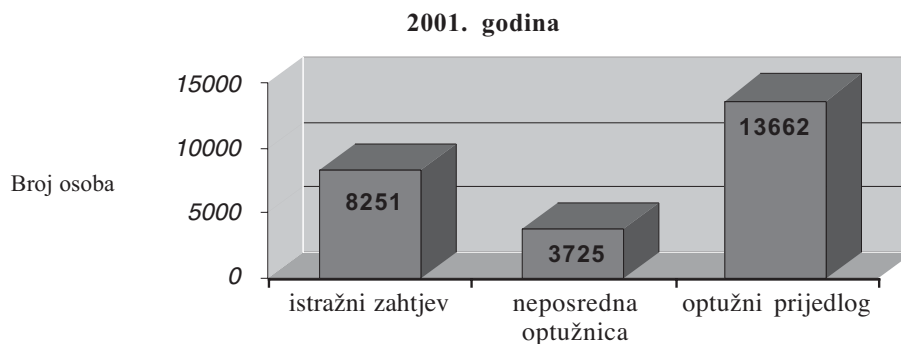
Tijekom 2000. godine državna odvjetništva imala su u radu ukupno 52.433 prijave protiv odraslih osoba, pri čemu su tijekom te godine prijavljene 39.854 odrasle osobe. Istražni zahtjev podnesen je protiv 8.209 odraslih osoba, dok je neposredna optužnica podignuta protiv 3.843 osobe. Iste godine podignuto je optužnih prijedloga protiv 12.602 odrasle osobe (slika 2).

Slika 2.

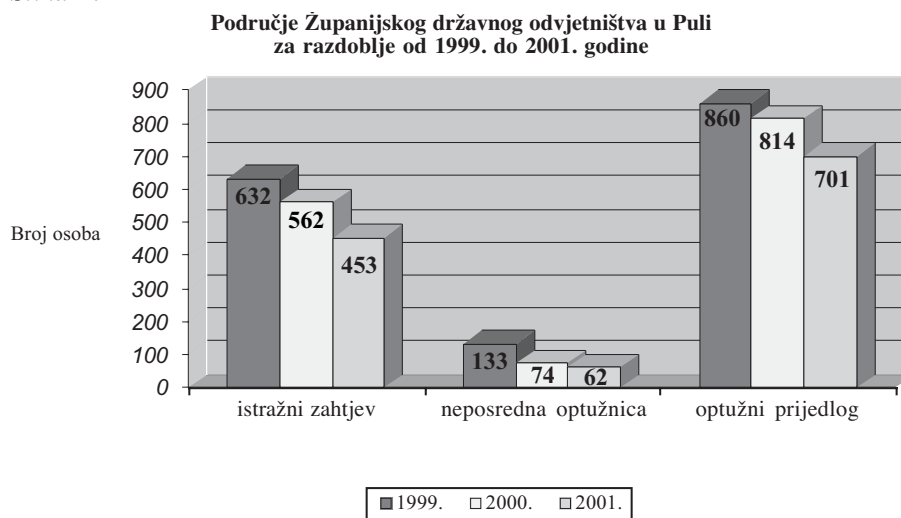
Tijekom 2001. godine državna su odvjetništva imala u radu ukupno 59.376 prijava protiv odraslih osoba (slika 3). Istražni zahtjev podnesen je protiv 8.251 odrasle osobe, dok je neposredna optužnica podignuta protiv 3.725 osoba. Optužni prijedlog podnesen je tijekom te godine protiv 13.662 osobe.

Slika 3.

U nastavku su prikazani podaci za područje Županijskog državnog odvjetništva u Puli (slika 4). Državna odvjetništva na tom području imala su u radu sljedeći broj prijava protiv odraslih osoba: 1999. godine 3.297, 2000. godine 2.960 i 2001. godine 2.915 prijava.

Slika 4.

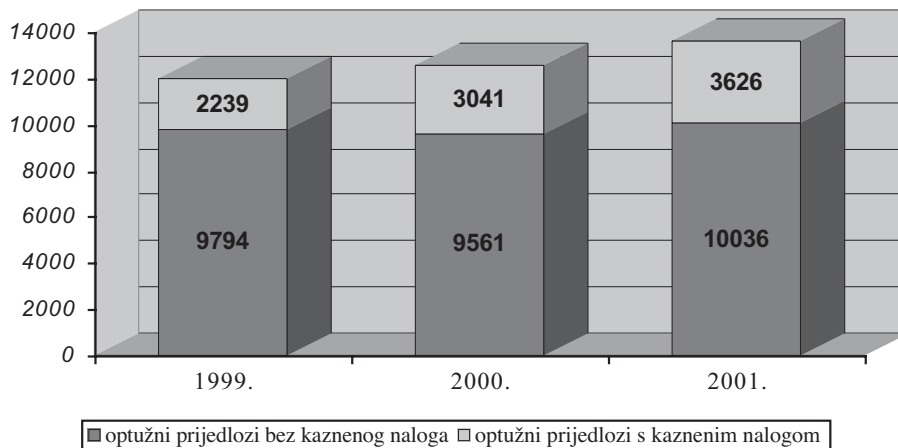
Izvor: Godišnji pregledi rada Državnog odvjetništva u Puli za 1999, 2000. i 2001. godinu.

Uz praćenje pokazatelja vezanih za neposrednu optužnicu kao jedno od postupovnih rješenja kojim je moguće ojačati učinkovitost i ekonomičnost kaznenog postupka valja pogledati i pokazatelje uz optužni prijedlog i izdavanje kaznenog naloga (slika 5) stoga što i postupak izdavanja kaznenog naloga omogućuje “preskakanje” pojedinog stadija kaznenog postupka (presuda se donosi bez glavne rasprave), što omogućava ekspeditivno okončanje kaznenog postupka, i to bez dodatnih troškova. Time se ujedno rasterećuju i sudovi.

Slika 5.

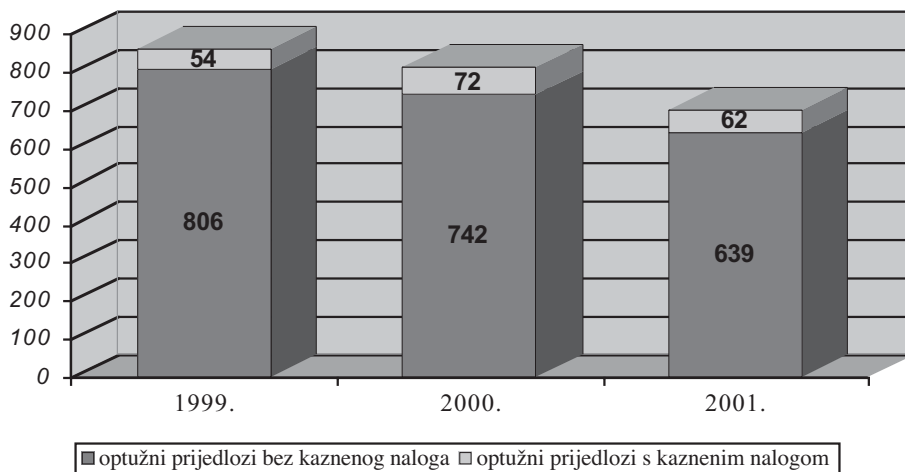
Prijedlozi za izdavanje kaznenih naloga

Za područje Županijskog državnog odvjetništva u Puli broj optužnih prijedloga koji su sadržavali prijedlog za izdavanje kaznenog naloga u razdoblju od 1999. do 2001. godine bio je sljedeći:

Slika 6.

Prijedlozi za izdavanje kaznenih naloga

Izvor: Godišnji pregledi rada Državnog odvjetništva u Puli za 1999, 2000. i 2001. godinu.

Uočavaju se velike razlike u postupanju pojedinih državnih odvjetništava pri predlaganju kaznenih naloga, na što primjerice upućuju podaci za 2000. godinu.

Tablica 1.

Broj zahtjeva za izdavanje naloga po područjima županijskih državnih odvjetništava u 2000.godini

Područje županijskog državnog odvjetništva	Svega optužnih prijedloga	Svega kaznenih prijedloga	Kazneni nalozi u odnosu prema optužnim prijedlozima (u %-tku)
Bjelovar	628	103	16,4
Čakovec	258	170	65,9
Dubrovnik	322	-	0
Gospić	396	201	50,8
Karlovac	598	84	14,0
Koprivnica	301	107	35,5
Osijek	940	287	30,5
Požega	583	284	48,7
Pula	814	84	10,3
Rijeka	879	187	21,3
Sisak	703	301	42,8
Split	1.408	140	9,9
Šibenik	514	148	28,2
Varaždin	418	168	40,2
Vukovar	842	387	45,9
Zadar	600	28	4,7
Zagreb	2.130	304	14,3
Zlatar	268	70	26,1
Ukupno	12.602	3.041	24,1

Izvor: Novosel, 2002:39.

Analizirajući isključivo podatke prikazane za razdoblje od 1999. do 2001. godine o broju istražnih zahtjeva i neposrednih optužnica i optužnih prijedloga sa zahtjevom za izdavanje kaznenog naloga (ti optužni akti omogućuju “preskakivanje” pojedinih stadija i samim time ubrzavaju postupak), doista se ne može dati odgovor na pitanje koriste li se široko postavljena mogućnost neposredne optužnice kao i postupak izdavanja kaznenog naloga u dostatnoj

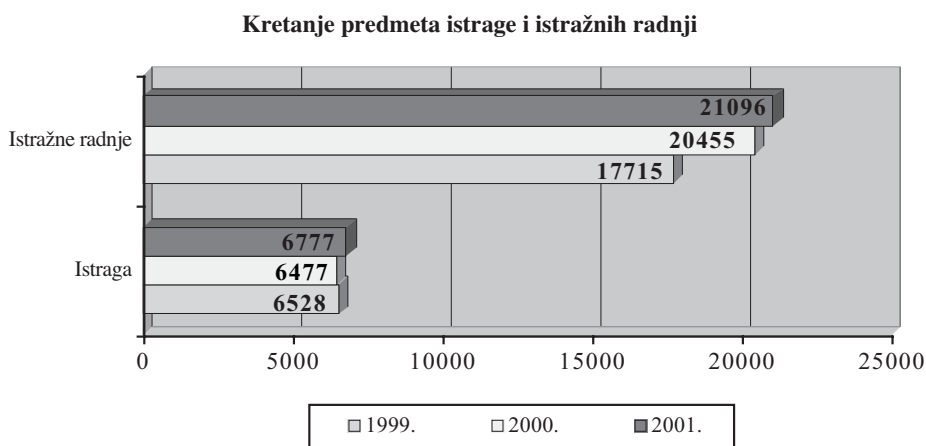
mjeri. Naravno, sve isključivo s gledišta jačanja načela ekspeditivnosti. Odgovor na tako složeno i zahtjevno pitanje moguće je dobiti isključivo provedbom sveobuhvatne analize u koju neminovno mora biti uključena i znanost.

Posebno će s gledišta težnje za učinkovitošću kaznenog postupka, a time i načela ekspeditivnosti, biti značajno kako će i koliko zaživjeti u praksi odredba čl. 190.a Zakona (čl. 9. Novele/02) kojom je propisana mogućnost da istražni sudac donese presudu na zahtjev stranaka. Upravo ta odredba, ako doista zaživi u svojoj punoći, mogla bi značajno pridonijeti brzom okončanju kaznenih postupaka te time i rasterećenju kaznene grane sudovanja. No, uoči li se da se takva presuda donosi u istražnom stadiju (kada se najčešće tek prikupljaju najznačajniji dokazi) te uoči li se interes pojedinih procesnih subjekata u toj fazi postupka, doista valja biti posebno oprezan u iščekivanju rezultata primjene čl. 190.a.

U nastavku slijedi prikaz broja i trajanja predmeta prethodnog kaznenog postupka za razdoblje od 1999. do 2001. godine (Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave RH, 2002).

Prije svega, valja pogledati opći pregled kretanja predmeta iz prethodnog kaznenog postupka (istrage i istražnih radnji), sve u razdoblju od 1999. do 2001. godine.

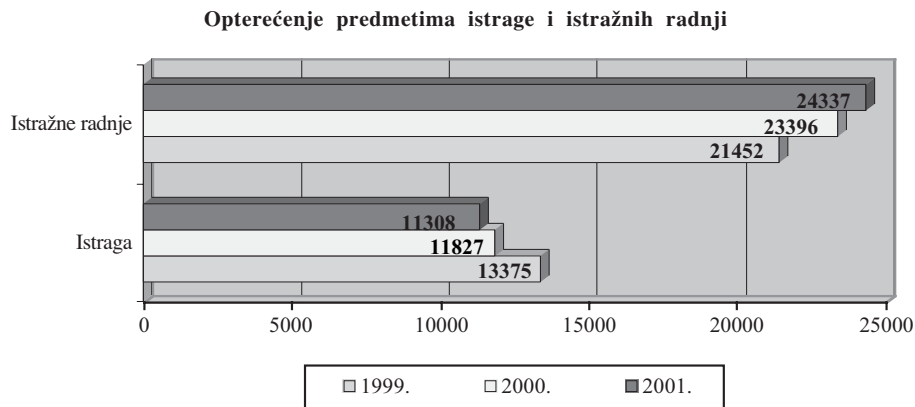
Slika 7.

Iz podataka navedenih na slici 7 slijedi da je tijekom 2000. godine došlo do 0,8% smanjenja predmeta istrage u odnosu prema 1999. godini, dok je 2001. godine došlo do povećanja 4,6% priljeva predmeta istrage u odnosu prema 2000. godini. U odnosu prema predmetima istražnih radnji konstantan je rast priljeva takve vrste predmeta, i to 2000. g. 15,5% u odnosu prema 1999. godini te 3,1% 2001. godine u odnosu prema 2000. godini.

Ukupan broj predmeta u radu ili opterećenje (ukupan broj predmeta koji su ostali neriješeni prijašnjih godina te novoprimitljeni predmeti za tu godinu) predmetima istrage i istražnih radnji iznosio je:

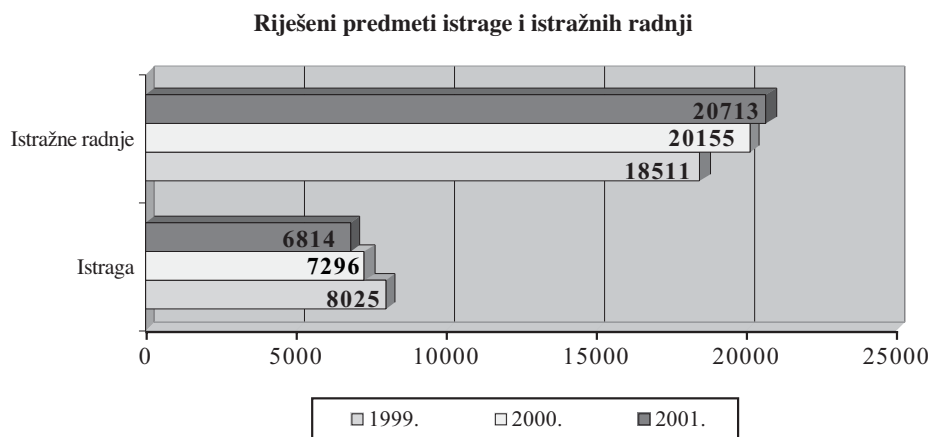
Slika 8.

Odnos između gorenavedenih brojki pokazuje da je tijekom 2000. godine došlo do 11,6%-tnog smanjenja opterećenosti sudova predmetima istrage, dok je istodobno došlo do povećanja opterećenosti sudova predmetima istražnih radnji 9,1%. Isti trend zadržan je i tijekom 2001. godine jer je došlo do 4,4% smanjenja opterećenja sudova predmetima istrage uz istodobno povećanje 4% opterećenja sudova predmetima istražnih radnji - sve u odnosu prema 2000. godini.

Valja vidjeti i broj ukupno riješenih predmeta istrage i istražnih postupka u već navedenom razdoblju.

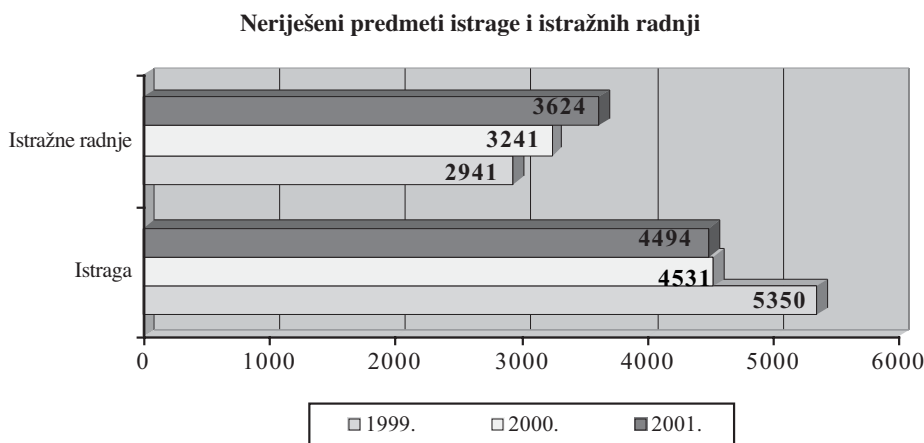
Slika 9.

Podaci navedeni na slici 9 prikazuju smanjenje broja riješenih predmeta istrage te povećanje broja riješenih predmeta istražnih radnji. Tako je 2000. godine u odnosu prema 1999. riješeno 9,1% manje predmeta istrage, dok ih je 2001. g. u odnosu prema 2000. riješeno manje 6,6%. Suprotno tome, predmeta istražnih radnji riješeno je 2000. godine 8,9% više u odnosu prema 1999. godini, a 2001. godine riješeno ih je 2,8% više u odnosu prema 2000. godini.

Također valja pogledati i broj neriješenih predmeta istrage i istražnih radnji za razdoblje od 1999. do 2001. godine.

Slika 10.

Prema podacima prikazanim na slici 10 primjetno je smanjenje broja neriješenih predmeta istrage 2000. u odnosu prema 1999. godini 15,3%, a 2001. u odnosu prema 2000. godini 0,8%. Istodobno, broj neriješenih predmeta istražnih radnji povećan je, i to 2000. u odnosu prema 1999. godini 10,2%, a 2001. u odnosu prema 2000. godini 11,8%.

Već navedene podatke valja dopuniti i glede kretanja predmeta istrage i istražnih radnji:

Tablica 2.

Predmeti istrage

Godina	Neriješeno na dan 1. siječnja	Primljeno	Riješeno	Neriješeno na dan 31. prosinca
1999.	6.847	6.528	8.025	5.350
2000.	5.350	6.477	7.296	4.531
2001.	4.531	6.777	6.814	4.494

Tablica 3.

Predmeti istražnih radnji

Godina	Neriješeno na dan 1. siječnja	Primljeno	Riješeno	Neriješeno na dan 31. prosinca
1999.	3.719	17.064	17.847	2.936
2000.	2.936.	18.213	17.919	3.230
2001.	3.230	20.631	20.237	3.614

U pogledu ostvarivanja načela ekspeditivnosti u istražnim predmetima valja pogledati i podatke o trajanju istrage.

Tablica 4.

Trajanje istrage

Godina	Ukupno riješeni predmeti	Od toga riješeni u vremenskom trajanju (u %-tku)				
		do 1 mjesec	preko 1 mjesec do 3 mjeseca	preko 3 mjeseca do 6 mjeseci	Preko 6 mjeseci do jedne godine	Preko jedne godine
1999.	8.025	13,6	22,3	17,9	18,7	27,5
2000.	7.296	15,2	22,9	16,5	20,3	25,1
2001.	6.814	13,4	27,4	18,8	19,3	21,1

Podaci iz tablice 4 pokazuju da je najveći dio predmeta istrage riješen unutar razdoblja do šest mjeseci.

Zaostaci i omjer ažurnosti u pojedinim županijskim sudovima u odnosu prema predmetima prethodnog kaznenog postupka jesu sljedeći:

Tablica 5.

Omjer ažurnosti

Županijski sud	Prethodni kazneni postupak		
	Neriješeno 31. 12. 2001.	Omjer ažurnosti	
		2000.	2001.
Bjelovar	115	1,0	1,2
Čakovec	0	0	0
Dubrovnik	155	2,3	2,2
Gospić	60	1,5	2,2
Karlovac	142	1,4	1,7
Koprivnica	51	1,4	0,9
Osijek	142	0,7	0,7
Požega	159	2,1	1,7
Pula	252	0,8	1,4
Rijeka	963	5,9	6,8
Sisak	367	3,9	4,3
Slavonski Brod	0	0	0
Split	1.564	4,5	5,8
Šibenik	339	3,3	3,3
Varaždin	195	2,3	2,0
Velika Gorica	0	0	0
Virovitica	0	0	0
Vukovar	232	2,7	2,1
Zadar	334	2,9	3,6
Zagreb (grad)	3.037	7,9	5,4
Zlatar	1	1,2	0,2
Ukupno	8.108	3,8	3,6

Izvor: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave RH, 2002.

Prikazani podaci, promatrani isključivo s gledišta trajanja istrage te broja neriješenih i riješenih istraga, doista čine upitnom ocjenu prisutnu u javnosti da je glavni krivac za neefikasnost kaznenog postupka upravo istražni postupak.

Naravno, posve je drugo pitanje “kvalitete” provedenih i okončanih istraga te njezin utjecaj na učinkovitost i ekspeditivnost daljnjih stadija redovnog postupka, a naročito glavne raprave. Pri tome bi valjalo posebno analizirati u kojoj mjeri istraga ostvaruje funkciju israživanja (prikupljanje novih izvora saznanja o dokazima i podacima odlučnim za kazneni postupak), a u kojoj mjeri predstavlja samo registraciju (u dokaznoj formi istražnih radnji) izvora i sadržaja saznanja dobivenih u prethodnoj fazi, tj. predistražnom postupku.

3. ISTRAGA I NOVELA/02

Odredbe Zakona o istrazi podijeljene su u dvije glave: u glavi XVII. su odredbe koje uređuju pokretanje i tijek istrage, dok su u glavi XVIII. odredbe koje uređuju pojedine istražne radnje kojima se ostvaruju ciljevi istražnog postupka.

Od zaprimljenih prijedloga i primjedbi praktičara u ranoj fazi izrade prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku svega se nekoliko odnosilo na odredbe sadržane u glavi XVII, pri čemu su one po svom sadržaju najvećim dijelom bile tehničke naravi.

Najvažnija novina u odredbama glave XVII. (istraga) svakako je već spomenuti čl. 190. a, kojom se odredbom omogućava okončanje kaznenog postupka donošenjem presude u istrazi - što znači bez podizanja optužnice i bez glavne rasprave, za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora do deset godina. (Kako je ta odredba zbog svog značenja predmet posebnog razmatranja i rada na savjetovanju, nije posebno analizirana u ovom radu.)

Novelom/02 izmijenjena je i odredba o prekidu istrage odnosno čl. 199. Zakona. U stavku 1. tako se propisuje obligatorni prekid istrage ako je okrivljenik zbog zdravstvenih smetnji nesposoban sudjelovati u postupku. Zdravstvene smetnje obuhvaćaju kako duševne smetnje tako i tjelesne smetnje (tjelesne bolesti i narušenje zdravlja, štrajk gladu i sl.). U stavku 2. uvodi se novi kaznenopravni institut u vidu raspravne nesposobnosti te, ako je ona izazvana duševnim smetnjama (treba ih razumjeti u okviru čl. 3. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama), istraga se ne prekida ako je državni odvjetnik stavio prijedlog iz čl. 456. st. 3. ZKP. U tom slučaju istraga se nastavlja unatoč raspravnoj nesposobnosti okrivljenika. Stavkom 3. pak proširuje se obvezna obrana i na ove slučajeve, uz one propisane čl. 65. Zakona. Daljnjim izmjenama odnosno st. 4. i 5. navedenog članka fakultativni prekid istrage više nije uvjetovan prijedlogom državnog odvjetnika, već je dostatno samo pribaviti njegovo mišljenje.

Izmijenjena je i odredba čl. 202. Zakona, kojom se nalaže istražnom sucu pribavljanje određenih podataka o ličnosti okrivljenika (podaci iz čl. 225. Zakona, prijašnje osude okrivljenika, ponašanje za vrijeme izdržavanje kazne ili druge sankcije - ako ih još izdržava). Osim toga, već tijekom istrage propisana

je dužnost istražnog suca (s obzirom na uporabljeni izričaj “istražni će sudac zatražiti”) da zatraži odgovarajuće spise ako dolazi u obzir izricanje jedinstvene kazne. Riječ je o slučajevima primjene čl. 62 i 63. KZ. Navedena se odredba govoto redovito zanemaruje u radu istražnih sudaca, sve kako bi se što prije okončao istražni postupak.

Konačno Novelom/02 povećan je iznos stegovne kazne na 20.000,00 kuna, sa svrhom očiglednog jačanja reda za vrijeme obavljanja istražnih radnji.

Naravno da u okviru odredaba Novele/02 koje se odnose na glavu XVII. Zakona valja sagledati i brojne izmjene i dopune vezane uz opću odredbu koje imaju cilj suzbijanje zlouporabe stranačkih prava i povećanje učinkovitosti (na primjer: čl. 10. st. 3. Zakona - o uskrati prava na pojedinu radnju, dopunjena odredba čl. 39. Zakona - o izuzeću...).

4. ISTRAŽNE RADNJE I NOVELA/02

Istražne radnje formalno su postupovne radnje čijim se provođenjem ostvaruje svrha istrage propisana čl. 187. st. 2. Zakona. Prije stupanja na snagu Novele/02 Zakon je u glavi XVIII. uređivao ukupno sedam radnji, i to:

1. pretragu stana i osoba,
2. privremeno oduzimanje predmeta,
3. postupanje sa sumnjivim stvarima,
4. ispitivanje okrivljenika,
5. ispitivanje svjedoka,
6. očevid i
7. vještačenje.

U Noveli/02 odredbe o postupanju sa sumnjivim stvarima (čl. 222-224) izdvojene su iz glave XVIII, jer po svojoj pravnoj naravi ne predstavljaju istražnu radnju, i sada one čine novu i zasebnu glavu Zakona – XI. a: Postupanje sa sumnjivim stvarima.

Stupanjem na snagu Novele/02, koja u odredbama čl. 95-120. izmjenjuje i dopunjuje glavu XVIII. Zakona, sada je predviđeno ukupno osam oblika istražnih radnji. To su:

1. pretraga,
2. privremeno oduzimanje predmeta,
3. ispitivanje okrivljenika,
4. ispitivanje svjedoka,
5. prepoznavanje,
6. očevid,
7. uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela i
8. vještačenje.

Već sam broj odredbi Novele/02 koje se odnose na glavu XVII. Zakona, kao i uvođenje dvaju novih oblika formalnih istražnih radnji (prepoznavanje, uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela), pokazuje da su odredbe o istražnim radnjama doživjele značajne izmjene i dopune. Upravo stoga s posebnom pažnjom valja pogledati na koji su način i u kojem smjeru izmijenjene te dopunjene odredbe Zakona glede pojedinih formalnih istražnih radnji.

4.1. Pretraga

S obzirom na brojna i značajna pitanja otvorena u praksi glede primjene odredaba o pretrazi već u ranoj fazi izrade Novele/02, inicijativa praktičara tražila je preciznije određivanje: što znači pretraga osobe, što sadržava pojam stana i pojam doma, što označavaju uporabljeni pojmovi “danju” - “noću” vezano uz vrijeme poduzimanja radnji pretraga.

Upravo stoga odredbe Zakona o pretrazi Novelom/02 znatno su izmijenjene i dopunjene, počevši već od samog naziva odjeljka (prije: pretraga stana i osoba, sada: pretraga), zbog jednostavnog razloga što prijašnji naziv nije obuhvaćao sve oblike pretrage.

Tako prema izmijenjenom i dopunjenom Zakonu odredba čl. 211. ima značaj opće i temeljne odredbe za sve vrste pretraga. Radi se o odredbi koja u st. 1. uređuje:

- svrhu poduzimanja (pronalaženje počinitelja kaznenog djela ili predmeta važnih za kazneni postupak),
- osnove poduzimanja (postojanje vjerojatnosti da se počinitelj kaznenog djela ili predmeti važni za kazneni postupak nalaze u određenom prostoru ili kod određene osobe),
- objekte pretrage (stan, drugi prostor, pokretna stvar i osoba).

U preostalim stavcima čl. 211. Zakona uređeno je što uopće predstavlja pretraga (istraživanje predmeta pretrage uporabom osjetila i njihovih pomagala) te pod kojim uvjetima i kako se poduzima pretraživanje. Zakon u odredbi st. 2. čl. 211. Zakona jasno upućuje i na uvjete te načine propisane i “drugim propisima”. Kada se govori o “drugim propisima”, valja posebice naglasiti odredbu čl. 17. Zakona o odvjetništvu, odredbu čl. 40. Zakona o javnom bilježništvu i odredbu čl. 4. Zakona o visokim učilištima, kao i brojne međunarodne propise koje također djelomično uređuju pretragu.

Sukladno odredbi st. 5. čl. 211. Zakona sada je potpuno jasno da pretraga obuhvaća i rastavljanje predmeta pretrage (stana, drugog prostora i pokretne stvari), sve pod uvjetima da je to isključiv način za ostvarivanje svrhe pretrage te da se izbjegavaju nepotrebna oštećenja.

Kako bi se otklonile dvojbe izazvane terminološkom nedosljednošću u svezi s pretragom stana odnosno doma u tekstu ZKP-a (primjerice pretraga stana i

drugih prostorija u čl. 211. st. 1. te čl. 214. i 215. a pretraga doma u čl. 213. st. 2. i čl. 216. st. 2), u odredbama Novela/02 više se ne govori o “pretrazi doma”.

Izričaj “dom” ipak je uporabljen u novoj odredbi čl. 211.a Zakona koja uređuje pretragu stana. Ne treba posebno naglašavati kako Ustav odredbom čl. 34. jamči nepovredivost “doma” kao jednog od temeljnih prava i temeljnih sloboda građana.

Pretraga stana kao objekta postupovne radnje, sa svrhom ostvarivanja ustavnog jamstva iz čl. 34, sada je čl. 211.a Zakona određena kao pretraživanje “jedne ili više prostorija koje osoba koristi kao svoj dom, te prostorije koje su s tim prostorom povezane istom svrhom korištenja”. Na taj se način stan kao objekt postupovne radnje pretrage izjednačava s ustavnim pojmom “doma”.

Unatoč navedenoj izmjeni, ipak ostaje nužnim razjasniti pojam doma u kaznenopravnom smislu, jer se sada taj pojam koristi, kao što je već navedeno, u određivanju stana - kao jednog od objekata istražne radnje pretrage.

Prije svega valja naglasiti da kazneno zakonodavstvo ne definira pojam doma unatoč opstojnosti i posebnog kaznenog djela koje kao objekt zaštite ima upravo ustavno pravo nepovredivosti doma iz čl. 34. Ustava. Riječ je o kaznenom djelu protiv slobode i prava čovjeka i građanina - narušavanja nepovredivosti doma iz čl. 122. st. 1. i 3. Kaznenog zakona.

Upravo to da li se jednom ili više prostorija neka osoba koristi kao “svojim domom” predstavlja faktično pitanje koje valja razrješavati prema okolnostima pojedinačnog slučaja. To više kada se zna da u praksi narav i namjena te vlasnički odnos glede prostorija iz čl. 211.a Zakona mogu biti veoma raznoliki (primjerice obiteljska kuća, soba, kamp-kućica, jahta; stambeni ili poslovni prostor; vlasništvo ili posjed). No, nabrojene karakteristike prostorija sekundarnog su značenja, a primarno i odlučujuće značenje mora imati - faktična svrha korištenja takvih prostorija. Bez obzira na fizičke ili namjenske te vlasničke karakteristike prostorija, uvijek će se raditi o njihovu korištenju kao svoga “doma” ako je riječ o prostoru kojim se određena osoba koristi kao svojim obitavalištem (trajnije korištenje ili prostor u kojem se “živi”) koje korisnik smatra svojim privatnim prostorom u kojem uživa potpunu privatnost.

Slijedom izloženog, ako postoji i najmanji znak sumnje da određenu prostoriju neka osoba koristi kao svoj dom, valja je tumačiti sukladno odredbi čl. 211.a st. 1. Zakona.

Novom odredbom čl. 211.a Zakona, i to st. 2, izrijeком se od postupovnih pravila o pretrazi izuzimaju: prirodni, javni i napušteni prostori. Shodno tome, da bi istraživanje nabrojjenih prostora uporabom osjetila i njihovih pomagala predstavljalo dokazno sredstvo, valja ih provesti kao istražnu radnju očevida.

Nadalje, odredbom čl. 211.b Zakona uređena je pretraga stvari s obzirom na fizičko svojstvo, i to prijevoznog sredstva te tzv. opasnih stvari ili sredstava (st. 1) kao i elektroničkog računala i sličnih uređaja za automatsku obradu

podataka koji su s elektroničkim računalom povezani te njihovih medija. Propisana je dužnost osobe koja upravlja ili raspolaže stvarima iz st. 1. da poduzme mjere potrebne za sigurno i neometano provođenje pretrage odnosno dužnost osobe koja se koristi računalom da omogući pretragu kako samog računala, tako i svih medija na kojima su pohranjeni podaci koji su predmetom pretrage. U protivnom takve osobe moguće je kazniti novčanom kaznom do 20.000,00 kuna, a u slučaju daljnjeg odbijanja mogu se i zatvoriti (do predaje predmeta ili do završetka kaznenog postupka, ali najdulje mjesec dana). Naravno, tako kazniti nije moguće osumnjičenika ili okrivljenika, a niti osobe koje su oslobođene dužnosti svjedočenja.

Novelom/02 odredba o osobnoj pretrazi iz čl. 212. Zakona, a sada o pretrazi osobe, u potpunosti je izmijenjena. Odredivši na nov način fizički i prostorni opseg pretrage osobe (“pretražuje se odjeća, obuća, površina tijela, pokretne stvari koje osoba nosi ili su u njezinom posjedu te prostor u kojem se osoba nalazi tijekom poduzimanja pretrage”), ujedno je i sužen njezin opseg. Naime, izrijeком se zabranjuje pri pretrazi osoba ulaziti u tijelo te osobe te odvajanje nadomjestaka tjelesnih organa i dijelova tijela (proteza i sl.) Na taj način jedno od daljnjih temeljnih prava građana (pravo na tjelesni i psihički integritet i dostojanstvo građana) dodatno je ojačano. Ako se dokaze i podatke za kazneni postupak želi priskrbiti zadiranjem u tijelo osobe ili pak odvajanjem nadomjestaka tjelesnih organa i dijelova tijela, sada valja primijeniti postupovna pravila o vještačenju. Ukratko, pretraga osobe zastaje na površini tijela, a svi prodori u samo tijelo osobe predstavljaju tjelesni pregled iz čl. 265. Zakona koji je uređen odredbama o provođenju istražne radnje vještačenja.

U okviru pretrage osobe moguće je korištenje pomagala (čl. 211. st. 2. Zakona), pa tako i službenog psa ili detektora, a postupati valja sukladno odredbi čl. 213. Zakona. Prilikom provođenja pretrage osobe, ali samo unutar opsega propisanih st. 1. čl. 212. Zakona, od osobe nad kojom se provodi može se zahtijevati određeno postupanje (skidanje pojedinih dijelova odjeće, prolazak rukom kroz kosu, zauzimanje određenih položaja tijela ...). No takvi zahtjevi i eventualna primjena prisile u slučaju otpora osobe koja se pretražuje ne smiju biti usmjereni ka zadiranju u samo tijelo osobe.

Izmijenjena odredba čl. 213. Zakona rezultat je tehničkog usklađivanja i preciziranja zakonskog teksta, osim st. 5. i st. 7. te odredbe. Naime, stavkom 5. Zakon uređuje dva razdoblja pretrage, i to: “danju” i “noću”, pri čemu se sada vrijeme dana izrijeком propisuje kao razdoblje od 7 do 21 sat. Novim stavkom 7. propisano je pak posebno postupanje (dostava naloga i nazočnost) prilikom pretrage pomorskog broda ili broda unutarnje plovidbe ili zrakoplova - sukladno međunarodnim propisima. Već je rečeno da i neki drugi zakoni propisuju posebnosti kod provođenja pretrage.

Izmijenjenom odredbom čl. 214. Zakona upotpunjene su i precizirane odredbe kojima se uređuje jamstvo pravilnosti i način provođenja pretrage. Tako je

sada izrijekom propisano da svjedoci pretrage moraju istodobno biti nazočni cijelo vrijeme dok se pretraga provodi. Nazočnost stanara ili njegova zastupnika više se ne navodi. No kako prema odredbi čl. 34. st. 3. Ustava stanar ili njegov zastupnik imaju pravo biti nazočni pretrazi, mora im se omogućiti njihovo Ustavom zajamčeno pravo. Međutim, nazočnost ili odsutnost stanara nema značenje za pravnu valjanost pretrage ili drugog prostora. Sadržaj prava prigovora svjedoka proširen je i na prigovore “ako smatraju da pretraga nije provedena na način propisan u čl. 211. ovog Zakona”.

Sukladno izmjenama i dopunama odredbe čl. 218. Zakona (iznimke od privremenog oduzimanja predmeta) dopunjen je i stavak 4. čl. 214. Zakona.

Novelom/02 izmijenjene su i dopunjene i odredbe čl. 216. st. 1. i st. 2. Zakona koje uređuju tzv. hitnu pretragu. Riječ je o pretrazi stana ili drugog prostora koje obavljaju redarstvene vlasti bez pisanog i obrazloženog naloga suda. Na takvo postupanje redarstvene vlasti ovlaštene su samo u tri taksativno navedena slučaja:

1. kada su prema posebnom zakonu ovlaštene ući u tuđi stan ili drugi prostor, a postoje uvjeti iz čl. 211. st. 1. ovog zakona;
2. ako je to prijeko potrebno radi izvršavanja naloga o uhićenju ili radi hvatanja počinitelja kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora najmanje tri godine;
3. ako je to prijeko potrebno radi otklanjanja ozbiljne opasnosti za život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega.

Isključivo u slučaju hitne pretrage iz čl. 216. st. 1. t. 2. svrha može biti usmjerena i na pronalaženje ili osiguranje dokaza, ali isključivo ako se poduzima u stanu počinitelja kaznenog djela. Da bi se ostvarila i takva, dodatna svrha, hitna pretraga mora biti poduzeta u nazočnosti svjedoka.

Posebice valja naglasiti kako hitna pretraga iz čl. 216. st. 1. t. 2. Zakona, koja je obavljena u stanu drugih osoba, ne može imati svrhu pronalaženja ili osiguranja dokaza, što posljedično slijedi iz sadržaja odredbi čl. 216. st. 1. i st. 2. Zakona. Pretrage stana i drugih prostorija drugih osoba (različitih od počinitelja kaznenih djela) s tzv. dokaznom svrhom mogu biti obavljene jedino i isključivo temeljem obrazloženog sudskog naloga.

Konačno, sadržaj odredbe čl. 217. Zakona Novelom/02 samo je usklađen s drugim odredbama.

4.2. Privremeno oduzimanje predmeta

U radnim prijedlozima i inicijativama na početku rada na nacrtu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku u svezi s tom istražnom radnjom predložena je samo dopuna tako da se propiše postupak redarstvene

vlasti u slučaju privremenog oduzimanja predmeta za koje je moguće primijeniti sigurnosnu mjeru iz čl. 80. KZ. Također se predlagala dopuna o obaveznom pismenom prijedlogu državnog odvjetnika istražnom sucu za određivanje mjere iz čl. 218. st. 1. Zakona, kao i obvezu da sudska odluka o privremenom oduzimanju predmeta sadrži podatke o načinu i mjestu pohrane te tko će snositi troškove čuvanja, a sukladno potrebi i o uništenju takvih predmeta.

Novina u svezi s čl. 218. Zakona koja je unijeta Novelom/02 jest da privremenom oduzimanju predmeta ne podliježu:

1. spisi i druge isprave državnih tijela čije bi objavljivanje povrijedilo obvezu čuvanja službene, državne ili vojne tajne, dok nadležno tijelo ne odluči drugačije;
2. pisana priopćenja okrivljenika branitelju ili osobama iz čl. 234. st. 1. t. 1-4. ovoga zakona, osim ako ih okrivljenik na zahtjev preda dragovoljno;
3. tehničke snimke koje se nalaze kod osoba iz čl. 234. st. 1. t. 1-4. ovoga zakona, koje su one učinile o činjenicama o kojima su oslobođene dužnosti svjedočenja;
4. zapisi, izvodi iz registra i slične isprave koje se nalaze kod osoba iz čl. 234. st. 1. t. 5. ovoga zakona, koje su one sačinile o činjenicama za koje su u obavljanju svoga zanimanja saznale od okrivljenika;
5. zapisi o činjenicama koje su naveli novinari i njihovi urednici u sredstvima javnog priopćavanja, o izvorima obavijesti i podataka za koje su saznali u obavljanju svoga zanimanja i koji su uporabljeni prilikom uređivanja sredstava javnog priopćavanja, a koji se nalaze u njihovom posjedu ili u uredništvu u kojem su zaposleni.

Predmeti iz toč. 1. st. 3. čl. 218. u svezi s različitim vrstama tajni samo privremeno ne podliježu oduzimanju - dok nadležno tijelo ne odluči drugačije. Sve ostale zabrane trajnog su karaktera.

Međutim, zabrana privremenog oduzimanja predmeta isprava i tehničkih snimki iz st. 3. t. 2-5. čl. 218. Zakona nije apsolutna. Sukladno odredbi čl. 218. st. 4. Zakona takva se zabrana ne primjenjuje:

- a) prema branitelju ili osobi oslobođenoj obveze svjedočenja prema čl. 234. st. 1. ovoga Zakona ako postoji osnovana sumnja da su okrivljeniku pomogli u počinjenju kaznenog djela, pružili mu pomoć nakon počinjenja kaznenog djela ili postupali kao prikrivatelji,
- b) ako je riječ o predmetima koji se imaju oduzeti prema Kaznenom zakonu.

Isto tako, zabrana privremenog oduzimanja predmeta isprava i tehničkih snimki iz st. 3. t. 1-5. čl. 218. Zakona ne primjenjuje se u pogledu izvida kaznenih djela počinjenih na štetu djece i maloljetnika iz čl. 117. Zakona o sudovima za mladež. Riječ je o katalogu kaznenih djela počinjenih od odraslih počinitelja na štetu djece i maloljetnika.

Novim st. 11. čl. 218. Zakona propisano je da se predmeti oduzeti suprotno odredbama st. 3. i st. 4. tog članka ne mogu upotrijebiti kao dokaz.

Nadalje, Novelom/02 izmijenjen je djelomično i sadržaj odredbe čl. 219. st. 3. Zakona o privremenom oduzimanju predmeta dostavom podataka o bankovnim računima okrivljenika ili druge osobe protiv koje se vodi postupak za oduzimanje imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom. Tako je izričaj "postoje osnove sumnje" zamijenjen izričajem "postoji vjerojatnost", a preciznije su i u skladu s odredbama Kaznenog zakona određena kaznena djela kod kojih je moguća provedba tog oblika istražne radnje.

4.3. Ispitivanje okrivljenika

U samom začetku nije bilo radnih prijedloga o izmjenama i dopunama odredbi koje uređuju ovu vrstu istražne radnje. Međutim, Novelom/02 nastojalo se kroz izmjenu i dopunu sadržaja odredbe čl. 225. Zakon približiti međunarodnim izvorima o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, a također se željelo postići i ujednačavanje zakonskih izričaja (st. 10).

Tako je odredbom st. 2. i 3. čl. 225. Zakona na nov način uređeno što sve okrivljeniku mora biti priopćeno i na što sve mora biti upozoren prije nego se pristupi ispitivanju. Riječ je o priopćenjima i upozorenjima kojima se osiguravaju prava odlučujućeg značenja za položaj okrivljenika kao subjekta kaznenog postupka o kojima on mora beziznimno biti obaviješten. Prema odredbi st. 2. čl. 225. Zakona okrivljeniku se mora priopćiti za što se okrivljuje i koje su osnove sumnje protiv njega, a također ga se mora upozoriti da nije dužan iznijeti svoju obranu niti odgovarati na pitanja. Odredbom st. 3. čl. 225. Zakona propisano je da okrivljenik beziznimno mora biti upozoren na pravo da uzme branitelja po svom izboru ili da će mu se, pod uvjetima koje određuje Zakon, postaviti branitelj na teret proračunskih sredstava koji može biti nazočan ispitivanju.

Prema sadržaju stavka 2. čl. 225. ZKP postojala je dužnost da se okrivljeniku prije njegova ispitivanja priopći zašto se okrivljuje i koje su osnove sumnje protiv njega, a također je postojala obveza da se okrivljenik upozori da nije dužan iznijeti svoju obranu niti odgovarati na pitanja kao i na pravo da uzme branitelja po svom izboru koji može biti nazočan ispitivanju. Osim toga, navedenom odredbom izrijekom je bilo propisano da će se tek nakon toga okrivljenik pozvati da iznese svoju obranu "prije čijeg iznošenja ima pravo posavjetovati se s braniteljem". U izmjenama i dopunama odredbe čl. 225. Zakona, prema Noveli/02, izostavljen je upravo citirani dio o pravu okrivljenika na savjetovanje s braniteljem prije pristupanja ispitivanju samog okrivljenika.

Shodno tome, u praksi se postavilo pitanje ima li se s obzirom na nov sadržaj odredbe čl. 225. st. 2. i 3. Zakona okrivljenik i nadalje pravo savjetovati s

braniteljem prije nego što se pristupi ispitivanju ili iznošenju okrivljenikove obrane.

Unatoč izostanku izričitog navođenja o savjetovanju s braniteljem, osobno smatram da okrivljenik i nadalje ima pravo prije ispitivanja posavjetovati se s braniteljem. Naime, takvo pravo okrivljenika proizlazi već iz odredbe čl. 6. st. 3. t. b Europske konvencije za zaštitu temeljnih prava i sloboda. Osim toga, i Europski sud za ljudska prava u jednoj od svojih odluka (S.v.Switzerland od 28. studenoga 1991) naglašava kako je općenje okrivljenika s braniteljem, bez nazočnosti trećih osoba, jedna od temeljnih pretpostavki pravičnog postupka.

Isto tako, odredbom čl. 5. st. 1. Zakona propisano je da se okrivljenik ima pravo braniti sam ili uz stručnu pomoć branitelja kojega će sam izabrati iz redova odvjetnika te da će se okrivljeniku, ako sam ne uzme branitelja, radi osiguranja obrane postaviti branitelj kada je to određeno samim zakonom. Nadalje, odredbom čl. 5. st. 4. Zakona propisano je da se okrivljeniku mora osigurati dovoljno vremena i mogućnosti za pripremu obrane.

Pravo obrane uz branitelja kao stručnu osobu, koja svojim pravnim znanjem i postupovnim vještinama pomaže okrivljeniku da bi bio u izjednačenom položaju prema državnom odvjetniku kao drugom i suprotstavljenom subjektu kaznenog postupka, nužno obuhvaća i pravo savjetovanja s braniteljem. Branitelj se ne može svesti jedino na pukog promatrača istražne radnje ispitivanja okrivljenika koji bi imao pravo isključivo i jedino postavljati pitanja samom okrivljeniku te eventualno stavljati primjedbe na način provođenja samog ispitivanja i sastav zapisnika kao dokaza o toj postupovnoj radnji. Radi ostvarivanja punog jamstva obrane uz pomoć stručne pomoći branitelja nužno je dopustiti pravo savjetovanja okrivljenika s braniteljem, i to bez nazočnosti trećih osoba, prije nego što se pristupi samom ispitivanju.

No, postoji ipak i mogućnost da se takvo pravo ograniči, i to zbog analogne primjene izmijenjenog sadržaja odredbe čl. 69. Zakona. Naime, odredbom čl. 69. Zakona ograničeno je pravo na nesmetano općenje okrivljenika s braniteljem jer je odredbom čl. 69. st. 2. Zakona propisano da istražni sudac može odlučiti da se pisma, poruke i razgovori okrivljenika i branitelja nadziru, što se ostvaruje kroz postupovne radnje propisane st. 3. istoga članka. Naznačeno ograničenje nesmetanog općenja s braniteljem moguće je kod: kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, protudržavnog terorizma, otmice, ubojstva, razbojništva, zloporabe opojnih droga, krivotvorenja novca, prikrivanja protuzakonito dobivenog novca, kao i dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom, za koje postoji sumnja da ih je počinila grupa ljudi ili zločinačka organizacija.

Prema tome, osobno smatram da bi okrivljenik uvijek imao pravo posavjetovati se s braniteljem prije ispitivanja, ali to se pravo može ograničiti nazočnošću trećih osoba sukladno čl. 69. st. 2. Zakona.

Pored toga sadržaj odredbe čl. 227. Zakona dopunjen je novim stavkom 3.(o suočenju najviše dviju osoba) kao temeljnog kriminalističkog pravila.

4.4. Ispitivanje svjedoka

Gotovo svi prikupljeni prijedlozi u ranoj fazi rada na Noveli/02 glede ove istražne radnje odnosili su se na potrebu potpunijeg i preciznijeg uređenja postupovne zaštite tzv. zaštićenih ili ugroženih svjedoka. Samo jedan prijedlog odnosio se na potrebu jasnijeg reguliranja odredbe o isključenju - kao svjedoka - okrivljenika u postupku u kojem su primijenjene odredbe čl. 29. Zakona.

Novounijetim odredbama čl. 238.a, 238.b, 238.c, 238.d i 238.e potpunije je i mnogo preciznije uređen pojam ugroženog svjedoka, postupak priznavanja takvog statusa, poseban način sudjelovanja i ispitivanja takvog svjedoka te stupnjevita i raznovrsna postupovna zaštita, kao i specifičan značaj dokazne snage ugroženog svjedoka. Izvanpostupovnu zaštitu valja tek urediti i provoditi prema posebnom zakonu koji valja donijeti.

No, prije odredbi koje se odnose na ugroženog svjedoka valja upozoriti i na neke druge izmjene i dopune u svezi s istražnom radnjom ispitivanja svjedoka.

Tako se prema izmijenjenoj i dopunjenoj odredbi čl. 233. Zakona vjerski ispovjednik više ne može ispitati kao svjedok o onome što mu je okrivljenik ispovjedio. Riječ je o isključenju od svjedočenja u svezi s ispovjednom tajnom, dok se prethodno radilo samo o oslobođenju od svjedočenja. Osim toga, branitelj okrivljenika također je isključen od svjedočenja. No, dok se prethodno isključenje odnosilo samo na braniteljsku tajnu ("o onome što mu je okrivljenik kao svom branitelju povjerio"), sada prijašnje diferencijacije prema naravi priopćenja nema, sve to da bi se zaštitio cjelokupan odnos odvjetnika kao branitelja i njegova branjenika. Iznimka od opisanog isključenja branitelja jest da sam okrivljenik zahtijeva ispitivanje.

Nadalje, značajne su izmjene i dopune unijete u odredbu čl. 234. Zakona. Tako je stavkom 4. navedenog članka o posebnom slučaju isključenja od svjedočenja (maloljetnika koji s obzirom na dob i duševnu razvijenost nije sposoban shvatiti značenje prava da ne mora svjedočiti) dopunjen mogućnošću korištenja saznanja putem svjedoka po čuvenju. Naime, saznanja dobivena od naznačenog maloljetnika putem stručnih osoba, srodnika ili drugih osoba koje su s njime bile u kontaktu mogu se koristiti kao dokaz. Primjena navedene odredbe znači da će se stručne osobe te srodnici i druge osobe, koje su s maloljetnikom bile u kontaktu, morati ispitivati kao svjedoci da bi njihova saznanja dobila značaj dokaznog sredstva. U svezi s tom odredbom otvara se i dilema je li riječ o saznanjima stručnih i drugih osoba dobivenim prije samog kaznenog postupka i prije prikupljanja obavijesti o kaznenom djelu ili se pak mogu koristiti i saznanja dobivena tijekom prikupljanja obavijesti i u samom kaznenom postupku.

Sljedeća bitna novina jest nov st. 6. čl. 234. Zakona. Blagodat tzv. privilegiranog svjedoka je isključena ako se radi o kaznenom djelu kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika iz čl. 117. Zakona o sudovima za mladež. Riječ je o katalogu kaznenih djela, ukupno njih 27, počinjenih na štetu djece i maloljetnika.

Pri tome valja naglasiti da se primjenom te odredbe neće u znatnoj mjeri omogućiti efikasnije procesuiranje počinitelja naznačenih kaznenih djela. Naime, svjedocima iz odredbe čl. 234. st. 1. t. 1-5. Zakona i dalje pripada pravo uskrate odgovora na pojedina pitanja ako je vjerojatno da bi time izložili sebe ili svoje bliske rođake teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili kaznenom progonu. I u slučajevima ispitivanja svjedoka iz čl. 234. st. 6. Zakona, istima mora biti dana pouka u smislu citirane odredbe čl. 236. Zakona.

Novelom/02 izmijenjena je i odredba čl. 238. Zakona koja uređuje opća pravila o pribavljanju iskaza svjedoka. Prva faza ispitivanja ponovno je, kao i prema prijašnjem Zakonu o krivičnom postupku, uzimanje osobnih ili identifikacijskih podataka, uključivši i odnos svjedoka s okrivljenikom i oštećenikom. Potom slijede upozorenja: o dužnosti kazivanja istine, o zabrani prešućivanja poznatih okolnosti, da je davanje lažnog iskaza kazneno djelo te da svjedok nije dužan odgovarati na pitanja prema čl. 236. Zakona.

No, ono što jest bitna novina u čl. 238. Zakona jest sadržaj nove odredbe st. 5. koji uvodi diferencirano postupanje prema svjedocima, i to s obzirom na njihovu životnu dob. Naime, ako se kao svjedok ispituje dijete oštećeno kaznenim djelom, vrijede posebna provedbena pravila o načinu njegova ispitivanja. Želi se postići pojačana zaštita djece oštećene kaznenim djelom kao posebno ranjivih svjedoka, a sve izbjegavanjem dodatne traumatizacije kroz radnju ispitivanja kao svjedoka. Tako se njihovo ispitivanje obvezno provodi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe. Ispitivanje se obvezno valja zabilježiti još i video i zvučnom snimkom. Pri tome se ispitivanje djeteta oštećenog kaznenim djelom kao svjedoka provodi u posebnoj prostoriji bez nazočnosti istražnog suca i bez nazočnosti procesnih stranaka. Stranke ipak mogu postavljati pitanja, i to putem istražnog suca te putem psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe. Kako se istražni sudac ne nalazi u prostoriji u kojoj je dijete, to znači da će pitanja biti, u pravilu, prvo iznijeta istražnom sucu (pri čemu je to moguće već unaprijed učiniti pismeno) koji će ih potom prenijeti stručnoj osobi putem audio-video veze.

Provedba u praksi posebnog načina ispitivanja kao svjedoka djeteta oštećena kaznenim djelom izaziva naročite teškoće, i to isključivo iz jednostavnog tehničkog razloga. Sudovi, naime, ne raspolažu vlastitom tehničkom opremom za provedbu opisanog načina ispitivanja. Stoga se najčešće poseže za korištenjem tehničke opreme Ministarstva unutarnjih poslova, ali ne bi bilo nikakve zapreke da se koristi i oprema drugih (fizičkih ili pravnih osoba). No, tada se postavlja pitanje tko će i kojim sredstvima to platiti. Provedba takvog

složenog i specifičnog ispitivanja svjedoka, pri čemu sud i stranke kroz pitanja određuju sadržaj ispitivanja, dok ga neposredno provodi stručna osoba, i to sve uz uporabu tehničke opreme, nužno zahtijeva kvalitetnu i usklađenu pripremu istražnog suca.

Dodatno se postavlja i pitanje imaju li psiholozi, pedagozi i druge stručne osobe pravo na nagradu za svoje sudjelovanje u provedbi tog ispitivanja jer u toj provedbi nemaju postupovnu ulogu vještaka. Zbog takve uloge navedene osobe mogu biti dodatno ispitane kao svjedoci, i to na okolnosti provedbe postupovne radnje ispitivanja svjedoka. Potreba za navedenim ispitivanjem može se pojaviti zbog doista posebnog načina provedbe ispitivanja te posebnog i specifičnog načina komunikacije sa svjedokom.

Posebno valja naglasiti kako se odredbom čl. 119. Zakona o sudovima za mladež dodatno razrađuju posebna pravila glede ispitivanja kao svjedoka djeteta, ali i mlađeg maloljetnika oštećenog kaznenim djelima iz kataloga kaznenih djela određenog čl. 117. istog zakona.

U sklopu odredbe čl. 238. st. 6. Zakona uređena su posebna pravila i o ispitivanju još jedne specifične skupine svjedoka. Riječ je o svjedocima koji zbog svog tjelesnog ili duševnog stanja (starost, bolest, teške tjelesne mane ili duševno stanje) nisu sposobni odazvati se pozivu. Naznačene svjedoke moguće je ispitati u njihovu stanu ili drugom prostoru u kojem borave. Provedba ispitivanja moguća je kako na standardni postupovni način, tako i putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka. I ta ispitivanja pod određenim uvjetima (ako to nalaže stanje svjedoka) mogu biti provedena bez nazočnosti stranaka u prostoru u kojem se nalazi svjedok, kao i uz pomoć stručnih osoba ili liječnika vještaka ili tumača.

Nova odredba čl. 238. a prije svega definira pojam ugroženog svjedoka. Riječ je o svjedoku koji bi davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja izložio sebe ili njemu blisku osobu ozbiljnoj opasnosti za život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega.

Ugroženi svjedok ima pravo:

- uskratiti svoje identifikacijske podatke iz čl. 238. st. 2. Zakona,
- uskratiti davanje odgovora na pojedina pitanja,
- uskratiti davanje iskaza u cjelini.

Pravo na nabrojene uskrate ugroženi svjedok ima sve dok se ne osigura njegova zaštita.

Sukladno odredbi čl. 238.a st. 2. Zakona zaštita ugroženog svjedoka sastoji se od triju skupina mjera:

1. poseban način ispitivanja svjedoka (čl. 238.b, čl. 238.d i čl. 329. st. 4. Zakona),
2. poseban način sudjelovanja svjedoka u postupku (čl. 238.c Zakona te čl. 29-34. ZUSKOK),

3. izvanpostupovna zaštita svjedoka i njemu bliskih osoba koju valja urediti posebnim zakonom.

Do priznanja statusa ugroženog svjedoka u istrazi, sukladno odredbama čl. 238.b i c Zakona, može doći na sljedeći način:

- a) inicijativom svjedoka (kroz uskratu identifikacijskih podataka te kroz uskratu davanja odgovora na pojedina pitanja ili pak uskratu davanja iskaza u cjelini) i ocjenom istražnog suca o osnovanosti uvjeta iz čl. 238.a Zakona te potom prihvaćanjem inicijative kroz prijedlog državnog odvjetnika i u konačnici pozitivnim rješenjem istražnog suca;
- b) inicijativom svjedoka i ocjenom istražnog suca o osnovanosti postojanja uvjeta iz čl. 238.a pri čemu državni odvjetnik nije podnio prijedlog o posebnom načinu ispitivanja svjedoka ili je pak stavio prijedlog da se svjedok ispita prema općim pravilima te potom traženjem istražnog suca odluke vijeća iz čl. 20. st. 2. Zakona i u konačnici pozitivnim rješenjem vijeća;
- c) prijedlogom za posebnim načinom sudjelovanja i ispitivanja svjedoka podnijetim od državnog odvjetnika te u slučaju prihvaćanja od istražnog suca pozitivnim rješenjem, a u slučaju neprihvaćanja traženjem odluke vijeća iz čl. 20. st. 2. Zakona i u konačnici pozitivnim rješenjem vijeća.

Valja napomenuti kako je vijeće iz čl. 20. st. 2. Zakona dužno donijeti odluku u roku od tri dana, a u istome roku vijeće mora donijeti i odluku u povodu žalbe podnesene protiv rješenja istražnog suca. Posebice valja naglasiti da pravo žalbe na rješenje istražnog suca pripada ne samo strankama u postupku već i svjedoku o čijem se statusu ugroženog svjedoka odlučuje.

Ako istražni sudac inicijativu svjedoka odnosno uskrate iz čl. 238.a st. 1. Zakona ocjenjuje neosnovanom, ne donosi se posebno, negativno rješenje, već je dužnost istražnog suca da postupi sukladno čl. 243. Zakona (novčano kažnjavanje, a potom i zatvaranje).

Novom odredbom čl. 238.c uređen je sadržaj prijedloga državnog odvjetnika za poseban način sudjelovanja i ispitivanja svjedoka u postupku, način odlučivanja te način posebnog sudjelovanja ugroženog svjedoka (pseudonim, pohrana identifikacijskih podataka, poseban način pozivanja).

Nadalje, novom odredbom čl. 238.c uređena su provedbena pravila o posebnom načinu ispitivanja ugroženog svjedoka. Kao što je već navedeno, postupovna zaštita je stupnjevita zbog različitih situacija u kojima se svjedok i tijela kaznenog istraživanja mogu nalaziti, pa stoga postoje dva načina ispitivanja, i to uz:

1. osnovnu identifikacijsku zaštitu, i
2. prikrivanje izgleda, koje po logici stvari uključuje i prethodnu identifikacijsku zaštitu.

O stupnju postupovne zaštite u okviru posebnog načina ispitivanja ugroženog svjedoka odlučuje se rješenjem iz čl. 238. c st. 4. Zakona odnosno čl. 238.b st. 3. Zakona.

Prvi stupanj ili anonimiziranje ugroženog svjedoka sastoji se isključivo u prikriivanju identifikacijskih podataka iz čl. 238. st. 2. Zakona. Uzimanje iskaza od takvog svjedoka provodi se pak prema općim postupovnim odredbama o načinu ispitivanja svjedoka.

Drugi stupanj, ujedno i viši, postupovne zaštite ugroženog svjedoka obuhvaća ispitivanje posredstvom tehničkih uređaja za prijam slike i zvuka kojima rukuje stručna osoba iz čl. 198. st. 8. Zakona, pri čemu lik i glas svjedoka moraju biti izmijenjeni. Također se ugroženi svjedok mora nalaziti u odvojenoj prostoriji od one u kojoj se nalazi istražni sudac i druge osobe koje su nazočne ispitivanju.

Opisani način postupovne zaštite ugroženog svjedoka može imati kao posljedicu smanjeni opseg prava obrane da kroz sveobuhvatno i kontradiktorno ispitivanje ospori značenje iskaza ugroženog svjedoka, pa upravo stoga odredba čl. 238.e propisuje značajno ograničenje glede dokazne vrijednosti iskaza ugroženih svjedoka. Naime, presuda i ocjena o nezakonitosti dokaza ne može se temeljiti samo na iskazu ugroženog svjedoka koji je pribavljen na način propisan čl. 238.a-238.d.

No, ako je iskaz svjedoka naknadno pribavljen i bez primjene postupovne zaštite odnosno prema općim postupovnim pravilima o ispitivanju svjedoka, onda se naravno i samo na tom dokazu može temeljiti presuda i ocjena o nezakonitosti dokaza.

4.5. Prepoznavanje

Novelom/02 prepoznavanje je uređeno kao zasebna formalna istražna radnja, i to novim odjeljkom 5, koji sadrži nove odredbe članaka 243.a i 243.b Zakona. Tom radnjom utvrđuje se poznaje li okrivljenik ili svjedok osobu ili stvar.

Odredbom čl. 243.a uređen je sam postupak prepoznavanja koji se kao složena postupovna radnja sastoji od više faza. U prvoj fazi okrivljenik mora biti upozoren sukladno čl. 225. st. 2. Zakona, a svjedok sukladno čl. 238. st. 3. Zakona. U drugoj fazi pristupa se, u biti, ispitivanju okrivljenika ili svjedoka tražeći da opišu predmet prepoznavanja (osobu ili stvar) i da navedu znakove kojima se razlikuju. U sljedećoj fazi okrivljeniku ili svjedoku pokazuju se slične, njemu nepoznate, osobe odnosno stvari iste vrste. Jasno je određeno kako prepoznavanje osim vida može obuhvaćati i druga osjetilna opažanja (sluh, opip, miris i dr.). Način postupanja prilikom prepoznavanja i drugim osjetilnim opažanjem istovjetan je kao prilikom prepoznavanja osjetilom vida.

Zapisnik o prepoznavanju mora vjerno i jasno odražavati tijek i potpuni sadržaj svih faza te iznimno značajne postupovne radnje. Ako se prepoznavanje

okrivljenika provodi uz sastavljanje zapisnika, obvezno se mora načiniti zajednička snimka svih osoba, sukladno odredbi čl. 243.a st. 3. Zakona. Na taj način omogućuje se potpunija ocjena prepoznavanja okrivljenika kao dokaza. Sve je to stoga što prepoznavanje okrivljenika ima posebnu, a ponekad i odlučujuću, dokaznu snagu o tome je li upravo određena osoba počinila kazneno djelo, što i jest jedan od temeljnih ciljeva kaznenog postupka.

Radi zaštite osobe koja obavlja prepoznavanje te radi zaštite samog tijeka prepoznavanja odredba čl. 243.b st. 1. Zakona uređuje tzv. mjere opreza. Naime, ako postoji opravdana bojazan za sigurnost života ili tijela osobe koja obavlja prepoznavanje ili njoj bliskih osoba, ili ako postoji opravdana bojazan da će osoba čije se prepoznavanje obavlja utjecati na tijek prepoznavanja, prepoznavanje se provodi tako da osoba čije se prepoznavanje obavlja ne može vidjeti niti čuti osobu koja obavlja prepoznavanje.

Nadalje, odredbom čl. 240.b st. 2. Zakona uvedena je nova građanska dužnost, i to osobnog sudjelovanja u prepoznavanju te davanja na raspolaganje stvari u cilju prepoznavanja. Posljedica neosnovanog odbijanja te građanske dužnosti jest obvezno novčano kažnjavanje do 20.000,00 kuna. Na taj način žele se osigurati uvjeti za vjerodostojno prepoznavanje (slične osobe i stvari), a pogotovo pri specifičnim predmetima prepoznavanja.

4. 6. Očevid

U tijeku prikupljanja inicijativa za izmjenu Zakona o kaznenom postupku nije bilo prijedloga za izmjenom i dopunom ovog odjeljka Zakona.

No, Novelom/02 izmijenjena je odredba čl. 244. Zakona na način da je potpunije određena sama bit te istražne radnje. Tako je očevid formalna istražna radnja kojom se “činjenice u postupku utvrđuju ili razjašnjavaju opažanjem vlastitim osjetilima ili njihovim pomagalima”.

4.7. Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela

Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela uređeno je kao zasebna formalna istražna radnja, i to novim odjeljkom 6.a te novom odredbom članka 246.a. Riječ je o istražnoj radnji koja se ostvaruje u dokazne svrhe i koja uključuje sve otiske dijelova tijela (prstiju, zubiju, dlana, stopala...). Provodi se ako je nužno utvrditi od koga potječu otisci prstiju ili otisci drugih dijelova tijela na pojedinim predmetima. Otisci se mogu uzimati od svih osoba za koje postoji vjerojatnost da su mogle doći u dodir s tim predmetima.

Kako je riječ o istražnoj radnji čije provođenje ne predstavlja visok stupanj zadiranja u nepovredivost građana, otisci se mogu uzimati i bez privole osobe za koju postoji vjerojatnost da je mogla doći u dodir s pojedinim predmetima.

Samo uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela provodi se prema pravilima izvidne radnje identifikacijskog daktiloskopiranja osumnjičenika iz čl. 179. Zakona.

4. 8. Vještačenje

Inicijative prikupljene od Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave na početku rada na Noveli/02 odnosile su se i na odredbe o vještačenju tj. na potrebu izmjene i dopune odredbe čl. 264. i 265. st. 5. Zakona. Inicijativa glede odredbe čl. 264. Zakona odnosila se na potrebu usklađivanja sa sadržajem odredbe čl. 40. Kaznenog zakona te sa sadržajem odredbi Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Inicijativa u svezi s odredbom čl. 265. st. 5. Zakona odnosila se na izuzimanje genetskog materijala te na legalnost i zaštitu baze DNK podataka.

U odredbama odjeljka 7. Zakona, koje uređuju formalnu istražnu radnju vještačenja, izmijenjene su ili dopunjene sljedeće odredbe: čl. 249. st. 2. (povećan iznos novčane kazne vještaku do 20.000,00 kuna), čl. 260. st. 2. (zadaca vještaka da u svezi s uzrokom smrti, ako je na tijelu nađeno više ozljeda, utvrdi koja je od njih prouzročila smrt), kao i odredbe čl. 264. i 265. Zakona.

Sadržaj novoizmijenjene odredbe čl. 264. Zakona valja sagledati u cjelini s izmijenjenim odredbama čl. 111, čl. 199, 307. i 309. Zakona te sadržajem odredbi glave XXVIII. Zakona (o posebnom postupku prema okrivljenicima s duševnim smetnjama).

Odredbom čl. 264. st. 1. Zakona na nov je način propisana obveza provođenja vještačenja psihijatrijskim pregledom okrivljenika. Naime, to vještačenje mora se provesti u slučajevima sumnje:

- da je isključena ili smanjena ubrojivost okrivljenika,
- da je okrivljenik zbog ovisnosti od alkohola ili opojnih droga počinio kazneno djelo, i
- da je raspravno nesposoban zbog duševnih smetnji.

Prema prijašnjem sadržaju navedene odredbe obvezno provođenje vještačenja psihijatrijskim pregledom okrivljenika provodilo se samo ako se pojavila sumnja na isključenje ili smanjenje ubrojivosti okrivljenika zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja.

Nadalje, prijašnji izričaj "promatranje" iz čl. 264. st. 2. Zakona sada je zamijenjen izričajem o prisilnom zadržavanju u zdravstvenoj ustanovi. I dalje se o prisilnom zadržavanju u zdravstvenoj ustanovi odlučuje rješenjem, i to na temelju mišljenja vještaka da je to nužno za obavljanje vještačenja psihijatrijskim pregledom okrivljenika. Rješenje o prisilnom zadržavanju tijekom istrage

donosi istražni sudac, a nakon podnošenja optužnice vijeće iz čl. 18. st. 3. odnosno čl. 20. st. 2. Zakona, dok za trajanja glavne rasprave rješenje donosi vijeće ili sudac pojedinac pred kojim je glavna rasprava u tijeku. Pri tome zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi radi nužnosti vještačenja psihijatrijskim pregledom okrivljenika može trajati najviše mjesec dana, a u slučaju potrebe za novim vještačenjem zadržavanje se može ponoviti samo jednom. Shodno izloženom, jasno slijedi kako se zadržavanje u zdravstvenoj ustanovi, radi obavljanja vještačenja iz čl. 264. st. 1. Zakona, može provesti najviše u dva navrata, i to svaki put u trajanju od najviše mjesec dana.

Izmijenjenom odredbom čl. 264. st. 3. Zakona uređene su dužnosti i zadaće vještaka psihijatrijske struke, ako se vještačenje psihijatrijskim pregledom okrivljenika provodi zbog pojave sumnje da je isključena ili smanjena ubrojivost okrivljenika. Vještak u navedenom slučaju mora:

- ustanoviti je li u vrijeme počinjenja kaznenog djela kod okrivljenika postojala kakva duševna bolest, privremena duševna poremećenost, nedovoljni duševni razvitak ili neka druga teža duševna smetnja;
- odrediti narav, vrstu, stupanj i trajnost duševne smetnje;
- dati svoje mišljenje o tome kakav je utjecaj takvo duševno stanje imalo na okrivljenikovo shvaćanje značenja njegova postupanja ili vladanja vlastitom voljom.

Ako pak vještak ocijeni da okrivljenik u vrijeme počinjenja protupravnog djela nije mogao shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogao vladati svojom voljom, nalaz i mišljenje vještaka psihijatrijske struke mora obuhvatiti i mišljenje o stupnju vjerojatnosti da bi ta osoba zbog duševnih smetnji mogla počiniti teže kazneno djelo.

Ako je pak vještak ocijenio da su okrivljenikove mogućnosti shvaćanja vlastitog postupanja ili vladanja vlastitom voljom bile smanjene, vještak je dužan dati mišljenje i o tome postoji li opasnost da razlozi takvog stanja mogu i u budućnosti poticajno djelovati za počinjenje novoga kaznenog djela.

Ako je riječ o vještačenju određenom zbog okrivljenikove raspravne sposobnosti, kao novog instituta kaznenog postupovnog prava, vještak je dužan:

- ustanoviti ima li okrivljenik duševne smetnje,
- dati svoje mišljenje je li okrivljenik sposoban shvatiti prirodu i svrhu kaznenog postupka odnosno je li sposoban razumijeti pojedine procesne radnje i njihove posljedice, sporazumijevati se s braniteljem i davati mu upute.

Navedenim sadržajem nove odredbe čl. 264. st. 5. Zakona ujedno je definiran i pojam raspravne sposobnosti odnosno nesposobnosti.

Osim toga, iz sadržaja odredbe čl. 264. st. 5. Zakona jasno slijedi kako svaka duševna smetnja ne znači ujedno i da okrivljenik nije raspravno sposoban. Vještačenjem psihijatrijskim pregledom za takvog se okrivljenika mora, prema

pravilima psihijatrijske struke, ustanoviti značaj njegovih duševnih smetnji u svjetlu raspravnih sposobnosti i sudjelovanja u samom kaznenom postupku. Na taj je način sužena mogućnost preširokog diskrecijskog ocjenjivanja vještaka psihijatrijske struke glede raspravne sposobnosti ili nesposobnosti.

Sadržaj nabrojanih odredbi čl. 264. st. 1, 2, 3, 4. i 5. Zakona nužno se mora odraziti i na sastav naloga o određivanju vještačenja psihijatrijskim pregledom okrivljenika. Naime, u nalogu o provođenju tog vještačenja moraju biti specificirane sve nabrojane okolnosti zbog kojih se vještačenje i provodi.

U svezi sa sadržajem odredbi čl. 264. st. 4. Zakona odmah se otvara pitanje što se smatra "težim kaznenim djelom". Odgovor na takvo pitanje ne može se prepustiti isključivo vještaku psihijatrijske struke na način da subjektivno procjenjuje težinu kaznenih djela za koja eventualno postoji vjerojatnost da bi ih mogao počinuti okrivljenik koji je prethodno kazneno djelo počinio u stanju neubrojivosti. Mogući odgovor leži u odredbi čl. 44. st. 2. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koja govori o ponovnom počinjenju kaznenog djela "za koje je zapriječena kazna zatvora u trajanju od najmanje tri godine".

Odgovor na navedeno pitanje morat će iznaći sudska praksa.

Izmjenama i dopunama čl. 265. Zakona ispravljene su jezične i redakcijske pogreške, a oznake kaznenih djela iz stavka 5. određene su na precizniji način navođenjem pojedinih glava Kaznenog zakona. No, najznačajnija novina u svezi s tjelesnim pregledom osumnjičenika odnosno okrivljenika, koji je uređen odredbom čl. 265. Zakona, sadržana je u biti u odredbi čl. 212. st. 2. Zakona koja uređuje opseg pretrage tijela osobe koja se pretražuje.

Osim toga, dopunom st. 3. čl. 265. Zakona jasno slijedi kako sada i redarstvena vlast može odrediti uzimanje povjerljivih medicinskih uzoraka radi analize temeljnog genetskog materijala iz st. 5. istoga članka. Naravno, samo u slučajevima iz čl. 184. st. 2. Zakona odnosno kada provedbu vještačenja nalaže redarstvena vlast zbog postojanja opasnosti odgode.

5. OPTUŽNICA I PRIGOVOR PROTIV OPTUŽNICE

Tijekom prikupljanja prijedloga za izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku dostavljeno je nekoliko inicijativa u svezi s glavom XIX. Jedna od inicijativa bila je i da se ukine institut prigovora protiv optužnice, i to "zbog ekonomičnosti kaznenog postupka i zaštite okrivljenika protiv kojeg je određen pritvor prije pravomoćnosti optužnice".

Druga inicijativa bila je da se iz odredbe čl. 275. t. 4. Zakona izostavi dio koji glasi: "odnosno da je proturječje između prikupljenih dokaza očito takvo da bi na glavnoj raspravi izricanje osuđujuće presude bilo nemoguće". To je obrazloženo tako što se u sadržajem citirane odredbe izvanraspravnom vijeću

omogućava da praktički sudi prije glavne rasprave, i to zato što se mora upuštati u procjenu i prosudbu vjerodostojnosti prikupljenih dokaza.

Osim toga, predlagala se i dopuna čl. 274. st. 2. Zakona da bi se u praksi izbjegle nedoumice vezane uz postupanje kada je optužnica vraćena radi uklanjanja nedostataka.

Preostale inicijative odnosile su se na nužnost izmjene odredbe čl. 282. Zakona, koja je ograničavala mogućnost stavljanja zahtjeva predsjednika vijeća za ispitivanjem optužnice nadležnom vijeću. Također, u inicijativama se predlagalo uvođenje obveznog sudskog ispitivanja optužnice, bez obzira na to je li prigovor podnesen ili ne.

Novelom/02 izmijenjena je odredba čl. 274. st. 2. Zakona. Shodno tome sada je vijeće ovlašteno vratiti optužnicu podnositelju i kada ocijeni da "činjenični opis radnje kaznenog djela ne proizlazi iz ranije pribavljenih dokaza". Također je dopunom navedenog stavka uređena obveza tužitelja da dopunjenu ili ispravljenu optužnicu vrati vijeću na odluku o njezinoj osnovanosti.

Sljedeća i posljednja izmjena u glavi XIX. odnosi se na sadržaj odredbe čl. 282. st. 2. Zakona. Prema toj izmjeni i dopuni rok od 15 dana predsjedniku vijeća počinje teći nakon proteka roka u kojem okrivljenik može podnijeti prigovor, a nije ga podnio, ili pak od pravomoćnosti rješenja o odbačaju prigovora kao nepravodobnog ili podnijetog od neovlaštene osobe. Na taj način znatno je pojačana mogućnost predsjednika vijeća da podnese zahtjev za ispitivanje optužnice.

6. UMJESTO ZAKLJUČKA

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN 58/02) donijet je nakon trogodišnje primjene Zakona koja je pokazala da je potrebno ukloniti normativne nejasnoće i ona postupovna rješenja koja su predstavljala zapreku učinkovitosti kaznenog postupka. Razdoblje njegova donošenja bilo je, uz ostalo, obilježeno i određenim brojem kaznenih predmeta vezanih za složene i teške oblike kaznenih djela (ratni zločini, razni oblici organiziranog kriminaliteta, gospodarski kriminalitet u svezi s pretvorbom i privatizacijom, korupcija, pojačani kriminalitet vezan uz zlouporabu opojnih droga), koji su pomno praćeni u sredstvima javnog informiranja odnosno u javnosti. Sporost u rješavanju takvih kaznenih predmeta, a uz to i problem nastupa apsolutnih zastara kaznenih progona te pojedini slučajevi isteka pritvora prije pravomoćnog okončanja postupka protiv osoba optuženih za teška kaznena djela, doveli su do narušenosti povjerenja i pouzdanja javnosti u pravosudni sustav. Negativna percepcija pravosudnog sustava od javnosti i učestale kritike javnosti (opće i stručne) opravdano su zahtijevale jačanje učinkovitosti i ekspeditivnosti kaznene grane sudovanja. Sve to imalo je kao posljedicu doista opsežne izmjene i dopune

Zakona unijete Novelom/02, koje su obuhvatile preko trećine odredbi, a koje upravo zbog svog opsega, ali, kao što je već navedeno, i zbog sadržaja novih postupovnih rješenja, znatno nadilaze okvire isključivo zakonske Novele.

Upravo stoga što pojedine odredbe Novele/02 tek trebaju zaživjeti u praksi (jer s njihovom primjenom valja započeti 1. siječnja 2003), s iznenađenjem su dočekane najave o hitnoj potrebi novih izmjena Zakona. Pogotovo zato što je riječ o najavama radikalnih izmjena, koje bi se odnosile i na istražni stadij kaznenog postupka (kroz ukidanje sudbene istrage, odnosno kroz pretvaranje istražnog suca u suca prethodnog postupka).

No, bez obzira na najavljene izmjene Zakona vezane uz to tko će kroz prethodni postupak prikupljati dokaze i podatke, valja upozoriti da kvaliteta i kvantiteta dokaza prikupljenih radnjama prethodnog postupka ili radnjama istražnog postupka predstavlja *condicio sine qua non* učinkovitog i ekspeditivnog kaznenog postupka. Učinkovit i ekspeditivan kazneni postupak jest onaj koji je u najkraćem mogućem roku i na temelju zakonitog i stručno provedenog postupka okončan donošenjem adekvatne odluke.

Pri ostvarivanju učinkovitog i ekspeditivnog kaznenog postupka istraga - kao dio prethodnog postupka - mora biti zakonita i stručna te sveobuhvatna i koncizna.

“Zakonita” znači da je provedena beziznimno u skladu sa svim odredbama Zakona. Bilo kakva, pa i najmanja postupovna nepravilnost u istražnom stadiju na glavnoj raspravi redovito rezultira odlučivanjem o zakonitosti ili nezakonitosti pojedinih dokaza. Dodatna neodlučnost raspravnog vijeća - ili bolje rečeno htijenje da se osnovanost odluke odmah podvrgne kontroli drugostupanjskog suda (iako odredba čl. 331. st. 2. Zakona ostavlja mogućnost da se odmah nastavi glavna rasprava) dovodi do duljeg trajanja glavne rasprave.

“Stručna” znači da je u sklopu istrage pojedina istražna radnja provedena po pravilima struke i vještine. Riječ je o tzv. tehnicima provođenja pojedinih istražnih radnji (primjerice: očevida, prepoznavanja, pretraga, pojedinih ispitivanja), i to uz potpun i primjeren sastav zapisnika.

“Stručna” ujedno znači da su pojedine istražne radnje naložene i provedene unaprijed znajući da li je i što je uopće tom radnjom moguće potvrditi u pogledu odlučnih okolnosti, a ne pukim prihvaćanjem - bez dostatne kritičnosti - dokaznih prijedloga stranaka.

“Sveobuhvatna” pretpostavlja da su doista prikupljeni svi dokazi i podaci nužni za odlučivanje hoće li se podignuti optužnica ili obustaviti kazneni postupak, a to znači da s posebnom pažnjom moraju biti ispitane i utvrđene činjenice, kako one koje terete okrivljenog, tako i one koje mu idu u korist. Pri tome, valja naglasiti da moraju biti prikupljeni dokazi i podaci ne samo o tome je li određena osoba počinila određene kaznenopravne radnje iz rješenja o provođenju istrage, već po potrebi moraju biti prikupljeni dokazi i podaci vezani za sadržaj krivnje.

“Sveobuhvatna” isto tako pretpostavlja da su doista prikupljeni svi dokazi za koje postoji opasnost da se neće moći ponoviti na glavnoj raspravi ili će njihovo izvođenje biti otežano.

“Koncizno” pak znači provođenje istrage samo u svezi s onim kaznenim djelom i protiv onog okrivljenika na koje se odnosi rješenje o provođenju istrage. Nužna pretpostavka za postizanje konciznosti jest dobro poznavanje materijalnog kaznenog prava te zakonskih elemenata (subjektivnih i objektivnih) bića pojedinih kaznenih djela, sve kako se kazneni postupak ne bi opterećivao nepotrebnim i suvišnim dokazima i podacima.

Nužno je naglasiti da se sveobuhvatno i koncizno međusobno ne isključuju.

Međutim, isto tako valja naglasiti da oslobađajuća presuda na glavnoj raspravi, kojoj je prethodila istraga, automatski ne znači da je istraga bila nekvalitetno provedena. Naime, opća svrha istrage iz čl. 187. st. 2. Zakona jest prikupljanje dokaza i podataka, a istraga je završena kada je stanje stvari u istrazi razjašnjeno dovoljno da se može podignuti optužnica ili obustaviti postupak. No, dok je za podizanje optužnice i njezinu opstojnost dostatno da postoji osnovana sumnja, za osuđujuću presudu nužno je postizanje višeg stupnja. Traži se dokazanost da je određena osoba počinila određeno kazneno djelo, a to znači utvrđivanje s potpunom izvjesnošću i bez ikakve iskazane sumnje u sve činjenice koje idu na teret okrivljenika ili optuženika.

Ako su tijekom prethodnog postupka prikupljeni dokazi i podaci zadovoljavajući i po svojoj kvaliteti i kvantiteti, tek se onda može reći da istraga pridonosi jačanju učinkovitosti i ekspeditivnosti kaznenog postupka.

Na kraju treba parafrazirati staru krilaticu “dobra istraga - dobra presuda” o kojoj je pisao još dr. sc. Mladen Grubiša, i to u svjetlu sveprisutne težnje za učinkovitim i bržim postupanjem u kaznenoj grani sudovanja: Dobra istraga - brza i dobra presuda.

LITERATURA

1. Bayer, V. (1995). Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja. Knjiga I: Uvod u teoriju kaznenog procesnog prava (priredio: Krapac, D.). Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova RH
2. Kos, D.; Mrčela, M.; Tripalo, D. (2002). Zakon o kaznenom postupku (redakcijski pročišćeni tekst) sa stvarnim kazalom. Zagreb: Informator
3. Kos, D.; Tripalo, D. (2001). Komentar Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Zagreb: Narodne novine
4. Krapac, D. (2002). Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog postupovnog prava. 4., izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine
5. Krapac, D. (2000). Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije. Zagreb: Informator
6. Mrčela, M. (2000). Kazneni postupak. Upravljanje glavnom raspravom. Zagreb: Informator
7. Novosel, D. (2002). Primjena kaznenog naloga u radu državnih odvjetništava. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 9(1): 37-62.
8. Novoselac, H. (2002). Izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku – razlozi i sadržaj. Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva, lipanj 2002. Zagreb: Inženjerski biro d.d.

I. Krbec: Istraga i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku od 20. svibnja 2002. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 9, broj 2/2002, str. 239-273.

---

9. Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave (2002). Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku. Nacrt. Zagreb, veljača 2002.
10. Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave (2002). Statistički pregled za 2001. godinu. Zagreb, ožujak 2002.
11. Pavišić, B. (2002). Komentar Zakona o kaznenom postupku s prilogima. 3. izdanje. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
12. Pavišić, B. (2002). Zakon o kaznenom postupku. Redakcijski pročišćeni tekst i stvarno kazalo. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
13. Pavišić, B. (2000). Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj: pogled na reformu iz 1997. godine s posebnim osvrtom na predistražni postupak i istragu. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 7(2): 543-636.
14. Pavišić, B. i suradnici (2000). Komentar Zakona o kaznenom postupku s prilogima. Rijeka: Pravni fakultet
15. Izvješće o stanju i kretanju kriminaliteta i radu državnih odvjetništava u 1999. godini. Zagreb: Državno odvjetništvo RH, ožujak 2000. (2000).
16. Izvješće o stanju i kretanju kriminaliteta i radu državnih odvjetništava u 2000. godini. Zagreb: Državno odvjetništvo RH, ožujak 2001. (2001).
17. Izvješće o stanju i kretanju kriminaliteta i radu državnih odvjetništava u 2001. godini. Zagreb: Državno odvjetništvo RH, ožujak 2002. (2002).
18. Zakon o kazenskom postupku z uvodnimi pojasnili Boštjana Penka in stvarnim kazalom Vida Jakulina. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije (1999).

Summary

INVESTIGATION AND CHANGES IN THE CRIMINAL PROCEDURE OF MAY 20, 2002

The subject of this paper is the process of investigation as a part of the criminal procedure. In the first part some general statistical indicators about concerning the form and direction of cases relating to the investigation procedure are presented with special attention given to those cases where solutions allow for a more speedy completion of the criminal procedure (direct indictment and proceedings for the issuance of a criminal order). In the second part, the contents of the new solutions in proceedings from the year 2002 in the existing Criminal Procedure Act are analysed. Some personal interpretations and attitudes are presented.

274. str. prazna